

# คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ : ศึกษากรณีกฎหมายที่เป็นแหล่งที่มาของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

เอกบุญ วงศ์สวัสดิ์กุล\*

## กล่าวนำ

พันธกิจที่สำคัญของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสคือการให้หลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งมีไม่เพียงเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนเท่านั้น แต่ยังเป็นไปเพื่อธำรงไว้ซึ่งความเป็นนิติรัฐ (État de droit) อย่างแท้จริงอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าบรรดาสิทธิและเสรีภาพต่างๆ นั้น มิได้มีคุณค่าทางกฎหมายเสมอเหมือนกันในทุกๆ กรณี กล่าวคือ บางสิทธิและเสรีภาพมีคุณค่าทางกฎหมายต่ำกว่ารัฐธรรมนูญ (une valeur législative หรือ infra-législative) ซึ่งถือว่าการให้หลักประกันและกระบวนการในการให้หลักประกันสิทธิและเสรีภาพนั้นไม่ใช่เรื่องทางรัฐธรรมนูญเลย ตรงกันข้าม ทุกสิทธิและเสรีภาพที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมายรัฐธรรมนูญและได้รับหลักประกันในการคุ้มครองโดยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญย่อมมีคุณค่าทางกฎหมายระดับรัฐธรรมนูญ (une valeur constitutionnelle) หรือที่เรียกว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน (droits fondamentaux)<sup>1</sup>

ด้วยเหตุนี้ สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญหรือสิทธิขั้นพื้นฐานที่จะได้รับการคุ้มครองโดยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ จึงเป็นสิทธิและเสรีภาพที่ได้รับการรับรองโดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ (I) แต่อย่างไรก็ตาม การจำกัดแหล่งที่มาทางกฎหมายของสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวว่ามีเพียงบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ (la constitution «stricto sensu») เท่านั้น ก็ดูจะเป็นเรื่องที่ยังถกเถียงกันอยู่สำหรับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสจึงได้วินิจฉัยขยายขอบเขตของแหล่งที่มาทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญหรือสิทธิขั้นพื้นฐาน ด้วยการให้คุณค่าทาง

\* น.บ., น.ม. ธรรมศาสตร์, นบท., D.E.A. (Droit public) Toulouse I, Doctorat en droit มหาวิทยาลัย Toulouse I ประเทศฝรั่งเศส, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชากฎหมายมหาชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

<sup>1</sup> คำว่า “สิทธิขั้นพื้นฐาน” (droits fondamentaux) ในประเทศฝรั่งเศส เป็นคำที่มีการใช้กันในปัจจุบันทั้งในคำวินิจฉัยของศาล (เช่น คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสได้ใช้คำนี้เป็นครั้งแรกในคำวินิจฉัย C.C. n° 89-269 DC ลงวันที่ 22 มกราคม 1990) ในทางตำรา ตลอดจนในบทบัญญัติของกฎหมาย (เช่น ในร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ n° 1203 ลงวันที่ 2 เมษายน 1990 มาตรา 1 “บรรดาบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐาน (les droits fondamentaux)...” ซึ่งอันที่จริงแล้ว เราสามารถใช้คำว่า “เสรีภาพขั้นพื้นฐาน” (libertés fondamentales) ได้เช่นกัน แต่ในที่สุดไม่ว่าในทางตำราโดยส่วนใหญ่นิยมใช้คำว่า สิทธิ (droits) เพราะเห็นว่าเป็นคำที่มีความหมายกว้างกว่าคำว่า เสรีภาพ (libertés)

กฎหมายแก้คำปรารภของรัฐธรรมนูญ (le préambule de la Constitution) (II) และหลักกฎหมายทั่วไปที่มีคุณค่าทางรัฐธรรมนูญ (les principes à valeur constitutionnelle) (III)

## I รัฐธรรมนูญในความหมายอย่างแคบ : บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศหนึ่งที่มีรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรเป็นกฎหมายสูงสุดของระบบกฎหมาย โดยรัฐธรรมนูญฉบับที่มีผลใช้บังคับในปัจจุบันคือรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฉบับปี 1958 ดังนั้นในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสจึงได้นำบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฉบับปี 1958 มาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการให้ความคุ้มครองดังกล่าว แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฉบับปี 1958 จะมีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพไม่มากนัก เช่น มาตรา 2 มาตรา 3 และมาตรา 4 ในหมวดเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตย หรือ มาตรา 63 และมาตรา 66 ในหมวดที่เกี่ยวกับอำนาจขององค์กรตุลาการ และนอกจากจะมีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพน้อยแล้ว หลายมาตราก็ไม่เคยได้รับการพิจารณาโดยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญด้วย เช่น มาตรา 1 ที่บัญญัติว่า “ฝรั่งเศสเป็นสาธารณรัฐ... ของประชาชน ที่เป็นประชาธิปไตย และเป็นของสังคมสาธารณรัฐ...” และให้หลักประกันใน “ความเสมอภาคตามกฎหมายของประชาชน โดยปราศจากการแบ่งแยกความแตกต่างด้านแหล่งกำเนิดของเชื้อชาติและความเชื่อทางศาสนา”

แต่อย่างไรก็ตาม คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสก็ได้มีบทบาทสำคัญในการนำบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฉบับปี 1958 ไปใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ตราขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน เช่น กรณีบทบัญญัติมาตรา 3 วรรคท้าย ที่กำหนดว่า “การเลือกตั้งทุกครั้งต้องเป็นการเลือกตั้งทั่วไป เสมอภาค และเป็นความลับ” คณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้เคยใช้บทบัญญัตินี้ดังกล่าวเป็นฐานที่สำคัญในการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการกำหนดสัดส่วนของผู้หญิง<sup>2</sup> และการแบ่งเขตเลือกตั้งใน Nouvelle Calédonie<sup>3</sup> นอกจากนี้ ยังมีคำวินิจฉัยที่เกี่ยวกับกรณีตามมาตรา 4 ที่กำหนดว่า “พรรคการเมืองสามารถจัดตั้งและดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอย่างอิสระ”<sup>4</sup> กรณีมาตรา 64 ที่กำหนดหลักประกันความเป็นอิสระ

<sup>2</sup> คำวินิจฉัย C.C. n° 82-146 DC du 18 novembre 1982.

<sup>3</sup> คำวินิจฉัย C.C. n° 85-196 DC du 8 août 1985.

<sup>4</sup> คำวินิจฉัย C.C. n° 95-2 DC du 24 juin 1959.

ขององค์การตุลาการ<sup>5</sup> และกรณีมาตรา 66 ที่กำหนดหลักประกันแก่บุคคลที่จะไม่ถูกจับกุมคุมขังโดยอำเภอใจ<sup>6</sup> เป็นต้น

ยิ่งกว่านั้น ในคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสจะมีส่วนประกอบที่สำคัญในการอ้างข้อกฎหมาย ซึ่งจะขึ้นต้นด้วยข้อความว่า “Vu la constitution...” แล้วก็ตามด้วยบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคดี อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าในทุกคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้มีการอ้างถึงรัฐธรรมนูญฉบับที่ใช้บังคับอยู่เป็นสำคัญด้วย จึงเป็นการเน้นย้ำว่าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสได้ใช้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเพื่อเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชนนั่นเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้เห็นได้ว่าบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฉบับปี 1958 เป็นกรอบทางกฎหมายที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะต้องใช้อ้างอิงเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเสมอ แต่ในหลายๆ กรณีก็ปรากฏว่าแม้รัฐธรรมนูญจะได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพไว้โดยตรง คณะตุลาการรัฐธรรมนูญกลับนิยมที่จะอ้างแหล่งที่มาทางกฎหมายอื่นในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การอ้างถึงคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ปี 1789 เช่น กรณีเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพทางความคิดความเชื่อ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญชอบที่จะอ้างมาตรา 10 ของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ปี 1789 มากกว่ามาตรา 1 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฉบับปี 1958

## II คำปรารภของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสฉบับปี 1958

คำปรารภของรัฐธรรมนูญมีคุณค่าหรือมีสถานะทางกฎหมายหรือไม่ อย่างไร เป็นประเด็นที่มีการถกเถียงกันอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก่อนปี 1971 ทั้งนี้ เนื่องจากคำปรารภของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฉบับปี 1958 ได้กล่าวถึงความผูกพันหรือการยอมรับของประชาชนชาวฝรั่งเศสที่มีต่อคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ปี 1789 ที่ได้รับการยืนยันและเติมเต็มโดยคำปรารภของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสฉบับปี 1946 ดังนั้น คำปรารภดังกล่าวจะมีสถานะเป็นเพียงแนวคิดปรัชญาพื้นฐานหรือจะมีสถานะทางกฎหมายเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญจึงเป็นเรื่องที่มีการถกเถียงมาอย่างยาวนาน

ฝ่ายหนึ่งมีความคิดทำนองเดียวกับ Carré de Malberg<sup>7</sup> และ Eismein<sup>8</sup> ว่าคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองและคำปรารภของรัฐธรรมนูญเหล่านี้ไม่สามารถมีคุณค่าทางกฎหมายได้ เพราะเป็น

<sup>5</sup> คำวินิจฉัย C.C. n° 70-40 DC du 9 juillet 1970.

<sup>6</sup> คำวินิจฉัย C.C. n° 2011-625 DC du 10 mars 2011.

<sup>7</sup> R. Carré de Malberg, Contribution à la théorie générale de l'État, Sirey, II, p. 580.

<sup>8</sup> A. Eismein, Éléments de droit constitutionnel, Sirey, I, p. 601.

เพียงการประกาศเจตนารมณ์หรือแนวคิดทางปรัชญาต่างๆ ไปที่ไม่มีขีดความชัดเจนถึงขนาดที่จะเป็น บทบัญญัติทางกฎหมายเลย

นอกจากนี้ หากคำประกาศเหล่านี้สามารถดำรงอยู่ด้วยตัวของตัวเองได้ (une vie autonome) แม้ รัฐธรรมนูญที่กล่าวถึงคำประกาศนี้จะได้สิ้นผลการใช้บังคับไปแล้ว คำประกาศนี้จะดำรงอยู่ในสถานะอะไร ทางกฎหมาย เพราะการจะเป็นกฎหมายจะต้องมีกระบวนการบังคับที่เป็นกิจลักษณะจากองค์กรของรัฐ หากไม่มีกระบวนการบังคับที่เป็นกิจลักษณะดังกล่าวแล้วก็เป็นได้เพียงแนวคิดทางปรัชญาเท่านั้นเอง

ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่ง กลับเห็นไปในทำนองเดียวกับ Hauriou<sup>9</sup> และ Duguit<sup>10</sup> ว่าคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองและคำปรารภของรัฐธรรมนูญมีคุณค่าทางกฎหมายเช่นเดียวกับบทบัญญัติของ รัฐธรรมนูญ เพราะทั้งคำประกาศหรือคำปรารภและรัฐธรรมนูญเป็นผลิตภัณฑ์มาจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองเดียวกัน (le même mouvement politique) และได้รับการบัญญัติขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน (le même moment) โดยองค์กรผู้มีอำนาจจัดให้มีรัฐธรรมนูญ (les Assemblées constituantes)

Hauriou และ Duguit ยังสนับสนุนสมมุติฐานของตนตามความคิดที่ว่าคำประกาศหรือคำปรารภ นั้นให้ความสำคัญกับสิทธิที่มีอยู่ก่อนและไม่ได้ขึ้นอยู่กับการเจตจำนงขององค์กรที่จัดให้มีรัฐธรรมนูญในการ ร่างรัฐธรรมนูญ ดังนั้น สิทธิเหล่านั้นต้องมีผลเป็นการกำหนดบังคับให้ฝ่ายนิติบัญญัติต้องเคารพในการร่าง กฎหมายที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของตนด้วยเช่นกัน

แต่อย่างไรก็ตาม เป็นที่แน่ชัดว่าในการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ศาลของฝรั่งเศส<sup>11</sup> ได้มี คำวินิจฉัยว่าคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง 1789 และคำปรารภของรัฐธรรมนูญ มีคุณค่าทาง กฎหมาย (une valeur juridique) กล่าวโดยเฉพาะสำหรับคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ นับแต่ปี 1971 เป็นต้น มา คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสได้วินิจฉัยยอมรับเช่นกันว่าคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง 1789 และคำปรารภของรัฐธรรมนูญ มีคุณค่าทางรัฐธรรมนูญในการใช้ควบคุมตรวจสอบความชอบด้วย รัฐธรรมนูญของกฎหมายด้วย ดังจะได้กล่าวโดยลำดับ ดังนี้

## 1. คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง 1789

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง 1789 ได้รับความเห็นชอบจากสภาร่างรัฐธรรมนูญ (L'Assemblée nationale constituante) เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 1789 จนกระทั่งปี 1791 ประเทศฝรั่งเศสก็

<sup>9</sup> M. Hauriou, Précis de droit constitutionnel, Sirey, p. 618.

<sup>10</sup> L. Duguit, Traité de droit constitutionnel, Paris, II, p. 184.

<sup>11</sup> เช่น ศาลยุติธรรม ดู คดี T.G.I. Seine, 22 janvier 1947, V. .../Dame B..., Gaz. Pal. 1947, I, p. 67. ศาลปกครอง ดู คดี C.E. 11 juillet 1956, Amicale des Annamites de Paris, R. p. 317.

ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรฉบับแรกเมื่อวันที่ 3 กันยายน 1791 และนับจากนั้นเป็นต้นมา คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง 1789 ก็มักจะได้รับการกล่าวถึงในรัฐธรรมนูญฉบับต่อๆ มา แม้แต่ในคำปรารภของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสฉบับปี 1958 ที่ใช้บังคับอยู่จนถึงปัจจุบันก็ได้กล่าวถึงคำประกาศนี้เช่นกัน

การยอมรับว่าคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง 1789 มีสถานะทางกฎหมายเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญมีผลเท่ากับว่าคำประกาศนี้ได้ฟื้นคืนชีพอย่างเป็นทางการอีกครั้งหนึ่ง คำถามที่ตามมาก็คือ คำประกาศนี้ซึ่งมีทั้งหมด 17 มาตรา มีคุณค่าทางรัฐธรรมนูญเท่าเทียมกันทั้งฉบับ คือ ทั้ง 17 มาตราหรือไม่ ซึ่งนับจากคำวินิจฉัยในคดีเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการโอนกิจการเป็นของชาติ (la loi de nationalisation)<sup>12</sup> ทำให้ไม่มีข้อสงสัยอีกต่อไป เพราะคณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยในคดีดังกล่าวอย่างชัดเจนว่าประชาชนชาวฝรั่งเศสได้ให้การรับรองบทบัญญัติที่มีคุณค่าเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแก่หลักและสิทธิเสรีภาพที่ได้ประกาศในปี 1789 ด้วยการลงประชามติเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 1946 และวันที่ 28 สิงหาคม 1958 โดยมีได้แยกความแตกต่างใดๆ และแม้ว่าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะมีได้ใช้หรือกล่าวอ้างบทบัญญัติบางมาตราของคำประกาศเลยก็ตาม กรณีก็ไม่สามารถตีความว่าเป็นเจตนาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญที่จะแยกความแตกต่างกับบทบัญญัติอื่นๆ ที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้นำมาใช้หรือกล่าวอ้างแต่อย่างใด

นอกจากนี้ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสยังได้กล่าวอ้างอย่างชัดเจนถึงคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง 1789 ในคำวินิจฉัยของตนว่าไม่ใช่เป็นการกล่าวอ้างในฐานะของคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง 1789 เอง แต่กล่าวอ้างในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญเลขที่เดียว<sup>13</sup>

## 2. คำปรารภของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสฉบับปี 1946

รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสฉบับปี 1946 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับหนึ่งที่น่าสนใจในประวัติศาสตร์ของฝรั่งเศสเพราะเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ต้องมีการลงประชามติ 2 ครั้ง หลังจากการลงประชามติไม่เห็นด้วยของประชาชนชาวฝรั่งเศสในการลงประชามติครั้งแรก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างหรือความขัดแย้งทางความคิดเห็นพอสมควรในสมัยนั้น อย่างไรก็ตาม ในที่สุดประชาชนชาวฝรั่งเศสก็ได้ลงประชามติในครั้งที่ 2 เห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญจนได้มีการประกาศใช้บังคับในปี 1946 ภายใต้การรณรงค์ “เห็นควรให้รับร่างรัฐธรรมนูญเพื่อนำไปสู่การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในภายหลัง”

<sup>12</sup> คำวินิจฉัย C.C. n° 81-132 DC du 16 janvier 1982.

<sup>13</sup> คำวินิจฉัย C.C. n° 73-51 DC du 27 décembre 1973

แม้จะมีปัญหาอุปสรรคพอสมควรก่อนจะมีผลใช้บังคับ แต่รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสฉบับปี 1946 ก็มีส่วนอย่างสำคัญในการให้หลักประกันแก่สิทธิและเสรีภาพของประชาชนเพราะคำปรารภของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสฉบับปี 1946 ที่ได้รับการรับรองในคำปรารภรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสฉบับปี 1958 ได้รับการยืนยันถึงการมีสถานะทางกฎหมายเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญจากคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ซึ่งประกอบด้วยหลักการใหญ่ๆ 2 หลักการ คือ หลักการที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งแห่งยุคสมัย (Principes particulièrement nécessaires à notre temps) และหลักการพื้นฐานที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมายแห่งสาธารณรัฐ (Principes fondamentaux reconnus par les lois de la République)

## 2.1 หลักการที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งแห่งยุคสมัย

รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสฉบับปี 1946 ได้ประกาศในวรรคที่ 2 ของคำปรารภถึงหลักการทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่ถือว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งแห่งยุคสมัยของเราโดยมีสาระสำคัญตั้งแต่วรรคที่ 3 จนถึงวรรคที่ 18 เช่น หลักความเสมอภาคระหว่างชายและหญิง (principe d'égalité entre les sexes) สิทธิในการลี้ภัย (droit d'asile) อยู่ในดินแดนแห่งสาธารณรัฐ เสรีภาพในการรวมตัวกันเป็นสหภาพ (liberté syndicale) สิทธิในการนัดหยุดงาน (droit de grève) สิทธิเกี่ยวกับสุขภาพ (droit de la santé) สิทธิการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวิสาหกิจของลูกจ้าง (droit de participation des travailleurs à la gestion des entreprises) เป็นต้น

แม้ว่าหลักการดังกล่าวจะได้กล่าวถึงสิทธิและเสรีภาพในลักษณะต่างๆ ไปที่ไม่มีคำอธิบายหรือรายละเอียดใดๆ เลย คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสก็ไม่ลังเลแต่อย่างใดที่จะนำหลักการดังกล่าวมาเป็นกรอบทางกฎหมายในการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (Bloc de constitutionnalité) ของกฎหมายที่ตราขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติ ยกเว้นกรณีตามวรรคที่ 12 ที่กำหนดว่า “ชาติฝรั่งเศสประกาศความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและความเสมอภาคของประชาชนชาวฝรั่งเศสทุกคนต่อหน้าภาระที่เป็นผลมาจากภัยพิบัติของชาติ” เท่านั้น ที่จนถึงทุกวันนี้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสยังไม่เคยกล่าวอ้างถึงในคำวินิจฉัยใดเลย<sup>14</sup>

แต่ในทางกลับกัน ด้วยลักษณะต่างๆ ไปที่ไม่มีคำอธิบายหรือรายละเอียดใดๆ เลยดังได้กล่าวแล้ว กรอบการใช้สิทธิและเสรีภาพตามหลักการที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งแห่งยุคสมัยก็ยังมีขอบเขตที่จำกัดจน

<sup>14</sup> Henry Roussillon, Le Conseil constitutionnel, 2<sup>e</sup> éd., Paris, Dalloz, 1994, p. 51

บ่อยครั้งที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสต้องเติมเต็มหรือแทนที่ด้วยกรอบทางกฎหมายอื่นๆ ในการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ<sup>15</sup>

## 2.2 หลักการพื้นฐานที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมายแห่งสาธารณรัฐ

หลักการที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งแห่งยุคสมัยดังได้กล่าวในหัวข้อ 2.1 ว่ามีลักษณะทั่วไป ไม่มีรายละเอียดหรือคำอธิบายใดๆ แต่หลักการพื้นฐานที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมายแห่งสาธารณรัฐถือได้ว่ามีความไม่แน่นอนชัดเจนยิ่งกว่า ดังที่ Jean Rivero<sup>16</sup> ได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับหลักการดังกล่าวไว้ที่น่าสนใจว่าหมายถึง “หลักการอะไร” “กฎหมายอะไร” และ “สาธารณรัฐใด”

ในปัจจุบัน หากพิจารณาจากแนวคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสแล้วสามารถสรุปหลักการพื้นฐานที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมายแห่งสาธารณรัฐได้ ดังนี้

### (1) “สาธารณรัฐใด”

เนื่องจากในขณะที่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฉบับปี 1946 ประเทศฝรั่งเศสปกครองในช่วงที่เรียกว่า “สาธารณรัฐที่ 4” ดังนั้น จึงไม่หมายรวมถึงกฎหมายที่มีการใช้บังคับในสมัยที่ประเทศปกครองในระบอบกษัตริย์หรือจักรพรรดิ หรือระบอบการปกครองอื่นๆ ที่เคยมีในประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของฝรั่งเศส แต่แม้จะหมายความถึงการปกครองเฉพาะช่วงที่เป็นระบอบ “สาธารณรัฐ” ก็ยังมีปัญหาว่ากฎหมายที่จะเป็นบ่อเกิดของหลักการพื้นฐานได้จะต้องเป็นกฎหมายที่มีการใช้บังคับในสาธารณรัฐไหน

คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสในปี 1988 ได้วินิจฉัยว่า “... เป็นกฎหมายของสาธารณรัฐที่ใช้บังคับก่อนที่คำปรารภของรัฐธรรมนูญฉบับปี 1946 มีผลใช้บังคับ...” จากคำวินิจฉัยนี้แสดงให้เห็นว่ากฎหมายที่จะเป็นบ่อเกิดแห่งหลักการพื้นฐานจะต้องเป็นกฎหมายแห่งสาธารณรัฐที่ 1 สาธารณรัฐที่ 2 และสาธารณรัฐที่ 3 เท่านั้น ไม่หมายความรวมถึงกฎหมายแห่งสาธารณรัฐที่ 4 และสาธารณรัฐที่ 5 ทั้งนี้ เพื่อหลีกเลี่ยงการทำให้อำนาจนิติบัญญัติ (le législateur) ของสาธารณรัฐที่ 4 และสาธารณรัฐที่ 5 กลายมาเป็นอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ (le pouvoir constituant) นั้นเอง<sup>17</sup>

อย่างไรก็ตาม แนวคำวินิจฉัยดังกล่าวข้างต้นก็มีข้อโต้แย้งจากฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยว่า การยอมรับให้กฎหมายแห่งสาธารณรัฐที่ 1 สาธารณรัฐที่ 2 และสาธารณรัฐที่ 3 เป็นบ่อเกิดของหลักการพื้นฐานทาง

<sup>15</sup> เฟ็งอ้าง, หน้า 51

<sup>16</sup> Jean Rivero, Les principes fondamentaux reconnus par les lois de la République : Une nouvelle catégorie constitutionnelle?, D. 1972, p. 265.

<sup>17</sup> François Luchaire, Le Conseil constitutionnel, Economica, 1980, p. 182.

รัฐธรรมนูญได้ก็เท่ากับเป็นการทำให้อำนาจนิติบัญญัติของทั้ง 3 สาธารณรัฐ กลายเป็นอำนาจสถาปนา รัฐธรรมนูญไม่ได้โดยตรงก็โดยอ้อมเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ ทำไมจึงไม่รวมถึงอำนาจนิติบัญญัติของสาธารณรัฐที่ 4 ด้วย ซึ่งพิจารณาจากข้อโต้แย้งนี้แล้วดูเหมือนว่าฝ่ายที่โต้แย้งนี้จะมีความเห็นในทำนองว่าคำว่า “สาธารณรัฐ” นี้ หมายถึงทุกสาธารณรัฐ หรือมิเช่นนั้นก็ไม่สามารถหมายถึงสาธารณรัฐใดๆ เลย

สำหรับความเห็นที่ว่าองค์กรผู้มีอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญฉบับปี 1946 สามารถกำหนดได้เพียงกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ก่อนปี 1946 เพราะองค์กรผู้สถาปนารัฐธรรมนูญสามารถรับรู้และรับรองได้เพียงกฎหมายเหล่านั้นเท่านั้น ก็มีคำถามเช่นกันว่า แล้วทำไมไม่พิจารณาว่าคำปรารภของรัฐธรรมนูญฉบับปี 1946 มีคุณค่าและใช้บังคับอยู่จนทุกวันนี้ได้ก็เพราะได้รับการรับรองอีกครั้งในคำปรารภของรัฐธรรมนูญฉบับปี 1958

นอกจากนี้ การที่ในคำปรารภของรัฐธรรมนูญใช้คำว่า “les lois de «la» République” ไม่ใช่คำว่า “«des» Républiques” ก็แสดงให้เห็นว่าองค์กรผู้สถาปนารัฐธรรมนูญต้องการหมายถึงสาธารณรัฐที่ “ไป” ที่ไม่เฉพาะเจาะจงสาธารณรัฐใดสาธารณรัฐหนึ่งเพราะคำว่า “la République” เป็นคำที่หมายถึงข้อความคิดทั่วไปนั่นเอง ดังนั้น ไม่จำเป็นต้องคิดไปไกลถึงขนาดว่าประเทศฝรั่งเศสจะมีอีกที่สาธารณรัฐ แต่อย่างน้อยที่สุดสาธารณรัฐที่ 5 ก็เป็นส่วนหนึ่งของสาธารณรัฐ และกฎหมายแห่งสาธารณรัฐที่ 5 ก็สามารถเป็นป่อเกิดหนึ่งของหลักการพื้นฐานดังที่บัญญัติในคำปรารภได้

## (2) “กฎหมายอะไร”

จากแนวคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ หลักการใดจะถือว่าเป็นหลักการพื้นฐานที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมายแห่งสาธารณรัฐนั้นไม่จำเป็นว่าจะต้องมีกฎหมายที่บัญญัติถึงหลักการนั้นๆ ในกฎหมายหลายๆ ฉบับ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การจะเป็นหลักการพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญในกรณีนี้มีได้ขึ้นอยู่กับจำนวนหรือปริมาณมากน้อยของกฎหมายแห่งสาธารณรัฐ เช่น เสรีภาพในการสอนหนังสือหรือเสรีภาพทางวิชาการ (la liberté d'enseignement) เป็นหลักการพื้นฐานที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้สกัดหลักการดังกล่าวมาจากบทบัญญัติที่ไม่ค่อยมีความชัดเจนมากนักในมาตรา 91 ของกฎหมายว่าด้วยการคลัง ลงวันที่ 31 มีนาคม 1931<sup>18</sup>

ในทางตรงกันข้าม แม้ว่าจะมีกฎหมาย (un texte législatif) บัญญัติหลักการใดหลักการหนึ่งไปในทำนองเดียวกันหลายๆ ฉบับ แต่หากมีกฎหมายเพียงฉบับเดียวที่บัญญัติยกเว้นหลักการนั้นไว้ การยกเว้นหลักการดังกล่าวโดยกฎหมายเพียงฉบับเดียวก็เป็นการเพียงพอแล้วที่จะไม่นำหลักการนั้นมาใช้ในฐานะที่เป็นหลักการพื้นฐานที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมายแห่งสาธารณรัฐ เช่น มีกฎหมายหลายฉบับที่กำหนดมิให้นำการนิรโทษกรรม (la loi d'amnistie) ไปใช้ในความสัมพันธ์ทางกฎหมายเอกชน (les rapports de droit privé) แต่กฎหมายลงวันที่ 12 กรกฎาคม 1937 กลับกำหนดให้มีการนิรโทษกรรมเกี่ยวกับการ

<sup>18</sup> คำวินิจฉัย C.C. n° 77-87 DC du 23 novembre 1977.



เลือกตั้งประธานาธิบดี (la loi d'amnistie d'après élection présidentielle) ในกรณีที่อยู่ภายในกรอบของสัญญาแรงงานระหว่างเอกชนกับเอกชน จึงมีการร้องขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสตรวจสอบกฎหมายนิรโทษกรรมดังกล่าวเนื่องจากเป็นการขัดกับประเพณีนิยมแห่งสาธารณรัฐ (la tradition républicaine) ในการที่จะไม่นำการนิรโทษกรรมไปใช้ในความสัมพันธ์ทางกฎหมายเอกชนดังกล่าวแล้วข้างต้น แต่ปรากฏว่าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้ยกคำร้องดังกล่าว เท่ากับว่ากฎหมายลงวันที่ 12 กรกฎาคม 1937 เพียงฉบับเดียวก็เพียงพอที่จะทำให้ไม่สามารถนำหลักการเกี่ยวกับการนิรโทษกรรมนั้นมาใช้ในฐานะที่เป็นหลักการพื้นฐานที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมายแห่งสาธารณรัฐได้<sup>19</sup>

นอกจากนี้ ยังมีตัวอย่างกฎหมายแห่งสาธารณรัฐที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้เคยนำมาวินิจฉัยเป็นปอเกิดของหลักการพื้นฐาน เช่น กฎหมายว่าด้วยเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ (la loi sur la liberté de la presse) 1881 กฎหมายว่าด้วยเสรีภาพของสหภาพ (la loi sur les libertés syndicales) 1895 กฎหมายว่าด้วยการรวมตัวกันเป็นสมาคม (la loi sur la liberté d'association) 1901 และกฎหมายว่าด้วยการแบ่งแยกระหว่างศาสนจักรกับอาณาจักร (la loi sur la séparation de l'Eglise et de l'Etat) 1905 เป็นต้น

### (3) “หลักการพื้นฐานอะไร”

เนื่องจากหลักการใดหลักการหนึ่งจะเป็นหลักการพื้นฐานตามคำปรารภของรัฐธรรมนูญในกรณีนี้ได้จะต้องเป็นหลักการที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญค้นพบจากบทบัญญัติของกฎหมาย คือ “la loi” ซึ่งหมายถึงกฎหมายที่ตราขึ้นโดยองค์นิติบัญญัติ ดังนั้น หลักการที่ได้รับการบัญญัติในกฎหมายดังกล่าวย่อมไม่คุณค่าหรือสถานะทางกฎหมายรัฐธรรมนูญโดยสภาพ (nature) อยู่แล้ว ทั้งนี้ เป็นไปตามแนวความคิดเรื่องลำดับชั้นของกฎหมายนั่นเอง

ด้วยเหตุนี้ ฝ่ายนิติบัญญัติย่อมสามารถแก้ไขเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนแปลงกฎหมายดังกล่าวซึ่งรวมถึงหลักการที่ถือว่าเป็นหลักการพื้นฐานตามกฎหมายนั้นๆ ได้ด้วย เช่นนี้แล้ว หากคณะตุลาการรัฐธรรมนูญดำรงสถานะสูงสุดที่มีอำนาจอย่างกว้างขวางในการค้นพบหลักการใดหลักการหนึ่งว่าเป็นหลักการพื้นฐานที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมายแห่งสาธารณรัฐ กรณีก็เป็นไปได้อย่างแน่นอนว่าหลักการพื้นฐานที่จะมีคุณค่าระดับรัฐธรรมนูญไม่จำเป็นต้องเชื่อมโยงทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อมกับกฎหมายใดๆ เลยก็ได้

## 2.3 กฎบัตรว่าด้วยสิ่งแวดล้อม

กฎบัตรว่าด้วยสิ่งแวดล้อม (la charte de l'environnement) เริ่มปรากฏครั้งแรกในการแสดงปาฐกถาของประธานาธิบดี Jacques Chirac เมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2001 ที่เมือง Orléans จากนั้นก็ได้รับการเสนอในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดีในปี 2002 จนนำไปสู่การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

<sup>19</sup> คำวินิจฉัย C.C. n° 88-244 DC du 20 juillet 1988.

โดยความเห็นชอบของรัฐสภา (le Parlement) เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2005 ด้วยการนำกฎบัตรไปปรากฏ อยู่ในคำปรารภของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฉบับปี 1958 จนกระทั่งประธานาธิบดี Jacques Chirac ได้ ประกาศใช้บังคับกฎบัตรว่าด้วยสิ่งแวดล้อม เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2005

อันที่จริง กฎบัตรว่าด้วยสิ่งแวดล้อมนี้ได้กำหนดถึงสิทธิและหลักการต่างๆ ทางด้านสิ่งแวดล้อมที่ เคยมีการกำหนดในกฎหมายอยู่แล้วโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกฎหมายระหว่างประเทศ ด้วยเหตุนี้ ในประเทศ ฝรั่งเศสจึงถือว่ากฎบัตรว่าด้วยสิ่งแวดล้อมเป็น “คลื่นลูกที่ 3” ของกฎหมายสิ่งแวดล้อม โดยมีคำประกาศ สิทธิมนุษยชนและพลเมือง 1789 เป็น “คลื่นลูกที่ 1” และบรรดากฎหมายเกี่ยวกับสังคม (les droits sociaux) ในศตวรรษที่ 20 เป็น “คลื่นลูกที่ 2”

อย่างไรก็ตาม กฎบัตรว่าด้วยสิ่งแวดล้อมก็ได้กำหนดสิทธิหรือหน้าที่และหลักการใหม่ๆ บาง ประการเช่นกัน เช่น การรับรองสิทธิส่วนบุคคล (le droit individuel) เพื่อให้บุคคลได้ดำรงชีพ (le droit de vivre) ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่สมดุล (un environnement équilibré) และเคารพต่อสุขภาพของบุคคลนั้นๆ ด้วย<sup>20</sup> หรือการกำหนดถึงหน้าที่ที่สำคัญของบุคคลที่ต้องมีส่วนร่วมในการสงวนรักษา (la prévention) หรือ ปรับปรุงแก้ไข (l'amélioration) ซึ่งสิ่งแวดล้อม<sup>21</sup> รวมถึงได้กำหนดเรื่องความรับผิดชอบเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (la responsabilité écologique) ตามหลักผู้ก่อมลพิษต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองได้เป็นผู้ก่อ (le principe pollueur-payeur)<sup>22</sup> และที่สำคัญคือการกำหนดหลักการระวังป้องกันไว้ก่อน (le principe de précaution)<sup>23</sup> ด้วย

ด้วยเหตุที่กฎบัตรว่าด้วยสิ่งแวดล้อมได้รับการบรรจุไว้ในคำปรารภของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐ ฉบับปี 1958 ดังนั้น เมื่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเคยวินิจฉัยแล้วว่าคำปรารภของรัฐธรรมนูญมีสถานะทาง กฎหมายระดับรัฐธรรมนูญ กฎบัตรดังกล่าวจึงมีค่าบังคับทางรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากคำ วินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับกฎหมายที่กำหนดให้มีการขึ้นทะเบียนเรือ โดยคณะตุลาการ รัฐธรรมนูญเห็นว่ากฎหมายดังกล่าวได้คำนึงถึงหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน (le principe du développement durable) ตามมาตรา 6 แห่งกฎบัตรว่าด้วยสิ่งแวดล้อม 2005 แล้ว กฎหมายที่ร้องขอให้ ตรวจสอบจึงชอบด้วยรัฐธรรมนูญแล้ว<sup>24</sup>

นอกจากนี้ ยังมีคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการดัดแปลงทาง พันธุกรรม (la loi sur l'organisme génétiquement modifié) ซึ่งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้ตรวจสอบ

<sup>20</sup> มาตรา 1 ของกฎบัตรว่าด้วยสิ่งแวดล้อม 2005

<sup>21</sup> มาตรา 2 ของกฎบัตรว่าด้วยสิ่งแวดล้อม 2005

<sup>22</sup> มาตรา 4 ของกฎบัตรว่าด้วยสิ่งแวดล้อม 2005

<sup>23</sup> มาตรา 5 ของกฎบัตรว่าด้วยสิ่งแวดล้อม 2005

<sup>24</sup> คำวินิจฉัย C.C. n° 2005-514 DC du 28 avril 2005.

บทบัญญัติบางประการของกฎหมายดังกล่าวโดยพิจารณาจากกฎบัตรว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและมาตรา 34 ของรัฐธรรมนูญที่กำหนดขอบเขตเนื้อหาการตรากฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติ พร้อมทั้งได้สรุปไว้อย่างชัดเจนว่า “บรรดาสถิติหรือหน้าที่ที่กำหนดในกฎบัตรว่าด้วยสิ่งแวดล้อมมีคุณค่าทางรัฐธรรมนูญ (une valeur constitutionnelle)”<sup>25</sup> ส่วนอีกคำวินิจฉัยหนึ่งเป็นกรณีวินิจฉัยความไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายภาษีคาร์บอน (la loi de finances relative à la contribution carbone) ซึ่งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเห็นว่า มีบทบัญญัติบางมาตราที่ขัดหรือแย้งกับมาตรา 2 มาตรา 3 และมาตรา 4 ของกฎบัตรว่าด้วยสิ่งแวดล้อม 2005<sup>26</sup>

### III หลักกฎหมายทั่วไปทางรัฐธรรมนูญ

หลักกฎหมายทั่วไปที่มีคุณค่าทางรัฐธรรมนูญแตกต่างจากหลักกฎหมายอื่นๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นเพราะหลักกฎหมายทั่วไปนี้เป็นกรณีที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญค้นพบโดยมิได้อ้างอิงบทบัญญัติแห่งกฎหมายลายลักษณ์อักษรใดๆ เลย ดังนั้น ในกรณีเช่นนี้จึงถือได้ว่าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอิสระอย่างมากในการค้นพบหลักกฎหมายทั่วไปนี้ จนอาจนำไปสู่การเป็น “ตุลาการภิวัตน์” (le gouvernement des juges) ได้

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากประสบการณ์แล้วจะเห็นได้ว่าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสได้ทำหน้าที่ในการค้นพบหลักกฎหมายทั่วไปอย่างระมัดระวังมิให้เกิดขอบเขตที่ควรจะเป็น กล่าวคือ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้ใช้วิธีการหยาบย้อมหลักกฎหมายทั่วไปที่ศาลปกครองสูงสุด (Conseil d'Etat) ได้วางหลักกฎหมายทั่วไปทางปกครองไว้แล้วมาบังคับใช้ให้มีคุณค่าทางรัฐธรรมนูญด้วย เช่น หลักความต่อเนื่องของรัฐและบริการสาธารณะ (la continuité de l'Etat et du service public)<sup>27</sup> หรือหลักความเป็นพหุนิยม (pluralisme) ของรัฐธรรมนูญ<sup>28</sup> นอกจากนี้ ยังมีหลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์<sup>29</sup> หรือหลักเสรีภาพในการทำสัญญา (la liberté contractuelle)<sup>30</sup> เป็นต้น

<sup>25</sup> คำวินิจฉัย C.C. n° 2008-564 DC du 19 juin 2008.

<sup>26</sup> คำวินิจฉัย C.C. n° 2009-599 DC du 29 décembre 2009.

<sup>27</sup> คำวินิจฉัย C.C. n° 79-105 DC du 25 juillet 1979.

<sup>28</sup> คำวินิจฉัย C.C. n° 86-217 DC du 18 septembre 1986.

<sup>29</sup> คำวินิจฉัย C.C. n° 94-343/344 DC du 27 juillet 1994.

<sup>30</sup> คำวินิจฉัย C.C. n° 98-401 DC du 10 juin 1998.

## สรุป

จากบทบาทของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสดังได้กล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการยอมรับให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญทำหน้าที่เป็นองค์กรพิทักษ์รัฐธรรมนูญเท่ากับเป็นการยอมรับการจำกัดบทบาทของฝ่ายนิติบัญญัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การขยายขอบเขตของกฎหมายที่มีคุณค่าทางกฎหมายระดับรัฐธรรมนูญที่ใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ตราขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติ ทั้งนี้ ก็เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน

ดังนั้น ในการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ตราขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสนอกจากจะเคร่งครัดในการนำบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฉบับปี 1958 มาเป็นเครื่องมือในการควบคุมตรวจสอบแล้ว คณะตุลาการรัฐธรรมนูญยังได้สร้างหลักกฎหมายทั่วไปที่มีคุณค่าทางกฎหมายระดับรัฐธรรมนูญ รวมตลอดถึงการยอมรับการมีสถานะทางกฎหมายระดับรัฐธรรมนูญของคำปวารณาของรัฐธรรมนูญฉบับปี 1958 ด้วย จึงทำให้ (1) คำประกาศสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง ปี 1789 (2) หลักการที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งแห่งยุคสมัยและหลักการพื้นฐานที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมายแห่งสาธารณรัฐตามคำปวารณาของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฉบับปี 1946 และ (3) กฎบัตรว่าด้วยสิ่งแวดล้อม ปี 2005 เป็นกรอบทางกฎหมายที่สำคัญในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

ที่น่าสังเกตก็คือการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนด้วยการขยายกรอบทางกฎหมายที่นอกเหนือไปจากบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสเองได้มีข้อโต้แย้งถกเถียงกันในสังคมมากพอสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสังคมวงวิชาการ แต่อย่างไรก็ตาม ข้อโต้แย้งถกเถียงนั้นก็ เป็นไปอย่างสร้างสรรค์ มีเหตุมีผลสนับสนุนความคิดเห็นของตนเอง จนทำให้มีการมองบทบาทของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าเป็นการทำให้รัฐธรรมนูญเมื่อได้ประกาศและมีผลใช้บังคับแล้วยังมีชีวิตชีวา (un act vivant) มิได้จืดชืดหรือหนึ่งสงบเสมือนได้ตายไปทันทีที่ประกาศและมีผลใช้บังคับ ซึ่งน่าจะเป็นกรณีศึกษาที่ดีสำหรับประเทศไทยในสถานการณ์ปัจจุบันต่อไป